

PERMACULTUUR ONTWERP

Deel 1: Proces

Er zijn vele definities van permacultuur, in bijna alle daarvan komt het woord **ontwerpen** voor. Ontwerpen is een fundamenteel onderdeel van permacultuur. Dit is het eerste artikel uit een reeks artikelen die bedoeld zijn om lezers te ondersteunen bij het maken van hun eigen permacultuurontwerpen. Dit artikel richt zich op het ontwerpproces als geheel, in volgende artikelen ga ik dieper in op de verschillende stappen in het proces.

AUTEUR EN AFBEELDINGEN RUTGER SPOELSTRA

Rutger is architect, permacultuur-ontwerper en docent.

rutgerspoelstra.nl

Wat is ontwerpen?

Ontwerpen is een creatief proces waarbij je bewust nadenkt en beslissingen maakt over de verandering of creatie van iets. Een andere manier om het te omschrijven is: een route van droom naar werkelijkheid. Je kan een ontwerp maken voor iets fysieks, zoals een tuin, een product of een gebouw, maar ook voor iets niet-fysieks, zoals een organisatie, activiteit of proces. Een ontwerp is bruikbaar voor vrijwel alles wat je wil veranderen in je leven. Zelfs voor het leren van een nieuwe taal kun je een ontwerp maken.

Ieder mens is een ontwerper. Je neemt dagelijks ontwerpbeslissingen, vaak zonder je het bewust te zijn: het inrichten van je huis, een vakantie plannen, een etentje organiseren. Bewustzijn van het proces zorgt ervoor dat je het veel effectiever kan doen, met een betere uitkomst.

Heel belangrijk als je ontwerpt, is voorstellingsvermogen. Je moet je in kunnen denken hoe het zou kunnen zijn. En meestal moet je dit ook aan anderen kunnen overbrengen, door onder andere teksten, tekeningen, mindmaps, collages en maquettes. Je hebt dus verbeelding nodig en moet ook tot de verbeelding van anderen kunnen spreken. Gelukkig valt dat te leren en kun je er door oefening steeds beter in worden. Je leert ontwerpen dan ook vooral door te ontwerpen.

↑ Het ontwerpproces: een route van droom naar werkelijkheid

← Samen ontwerpen

En wat is een permacultuurontwerp?

Het maken van een permacultuurontwerp is anders dan het maken van een gewoon ontwerp. Wat is het verschil?

Bij permacultuur staat systeendenken centraal. Dit is een manier van denken waarbij je niet alleen oog hebt voor losse feiten, dingen en gebeurtenissen, maar vooral ook voor de relaties ertussen. Bij systeendenken draait het om het besef dat alles op een bepaalde manier met alles samenhangt. Die samenhang en relaties zijn dan ook van wezenlijk belang in het permacultuurontwerpproces. Je probeert zoveel mogelijk gunstige relaties en zoveel mogelijk samenhang te creëren, zo kan er een sterk en veerkrachtig (eco)systeem ontstaan.

Daarnaast probeer je te ontwerpen in samenhang met de natuur. Je legt niet je wil op aan de natuur, maar gaat een dialoog aan; een dans met de natuur waarbij de natuur de leiding heeft. Een permacultuurontwerp groeit uit het bestaande, het ontvouwt zich. Het is geworteld op de plek en in het grotere geheel: de context. Daarom is er veel aandacht voor observatie en analyse, want pas als je inzicht hebt in de context kun je erop reageren, ermee dansen.

Bij het maken van een permacultuurontwerp streef je ernaar om in menselijke behoeftes te voorzien én tegelijkertijd het ecosysteem van de Aarde te versterken. Voor wie je ook werkt, jezelf, familie, vrienden of klanten, je hebt altijd een superklant en dat is de planeet Aarde. Dus je denkt niet alleen aan jezelf, maar je probeert ook een stem te geven aan de dieren, planten, schimmels, bacteriën, toekomstige generaties mensen, et cetera. Om ervoor te zorgen dat je ontwerpt en handelt op zo'n manier dat je het ecosysteem van de Aarde versterkt, staan de ethische principes en permacultuurontwerpprincipes centraal. Ze kunnen tijdens het ontwerpproces dienen als hulpmiddel en inspiratie. De ethische principes – zorg voor de Aarde, zorg voor de mens, eerlijk delen – helpen je bij het stellen van vragen om zo je permacultuurontwerp te verbeteren. Met de ontwerpprincipes kun je je ontwerp bekijken vanuit verschillende ecologische perspectieven. Dit helpt je zoveel mogelijk gunstige relaties en samenhang in je ontwerp te creëren.

Iedereen die zich nog verder wil verdiepen in het verschil tussen ontwerpen en het maken van permacultuurontwerpen, verwijs ik naar de website van Dan Palmer. Daar staan interviews met vele permaculturisten – waaronder David Holmgren – over hun ontwerpproces.

www.makingpermaculturestronger.net

De natuur van het ontwerpproces

Als je een permacultuurontwerp maakt, ontwerp je met de natuur mee en niet ertegenin.

De natuur is daarbij veel meer dan planten en dieren, het gaat ook over de natuurwetten – zoals de zwaartekracht – of de eigenschappen van materialen. Ook het ontwerpproces heeft een natuur, een eigen aard.

Het ontwerpproces is elke keer anders; er is geen formule. Het is geen lineair proces waarbij je eerst stap A zet, dan stap B en

↑ Ontwerp voor de Popta Garden, Delft

dan stap C. Het is een levend proces waarbij je onderweg steeds bepaalt wat de volgende stap gaat zijn. En het is een iteratief proces, waarin je bepaalde stappen vaak herhaalt en zo de uitkomst steeds verder verfijnt.

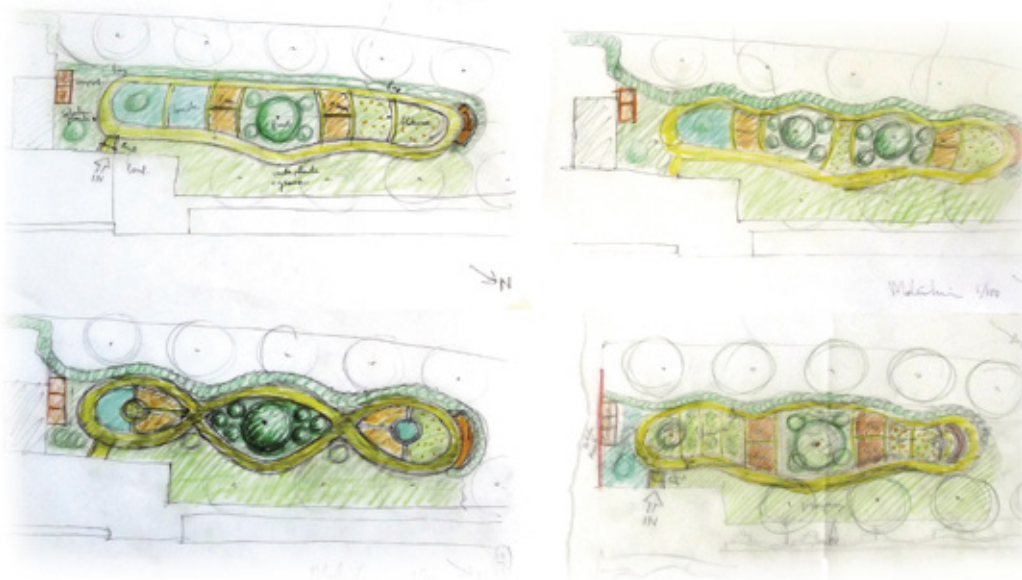
In een ontwerp zijn er veel variabelen die elkaar allemaal beïnvloeden. Je kan niet één ding veranderen, er verandert altijd iets mee. Vaak beïnvloedt een stap die je zet een eerdere stap, waardoor er een keten van verandering door je ontwerp kan gaan. Bijvoorbeeld: door een observatie die je doet, ontstaan er nieuwe ideeën voor het ontwerp, wat de visie die je aan het begin had, verandert, wat vervolgens het ontwerp weer verandert, enzovoort. Hierdoor zijn er vaak onverwachte wendingen. Het is een proces waar je nooit volledige controle over hebt. Je zou zelfs kunnen zeggen dat het ontwerp een eigen leven gaat leiden. Doordat het proces zo complex is, valt het niet te beheersen met rationaliteit alleen. Rationaliteit is zeker belangrijk, maar ook emotie, instinct en intuïtie spelen een belangrijke rol.

Een ontwerp is nooit af. Er ontstaan nieuwe inzichten tijdens het gebruik, en de omstandigheden veranderen: een boom waait om, een pandemie breekt uit, je krijgt een kind waardoor je je tuin ineens heel anders bekijkt. Dat soort veranderingen leidt vervolgens weer tot aanpassingen aan het ontwerp. Hoewel het ontwerp nooit af is, zijn er wel fases die worden afgerond. Er zijn wel pauzes in het proces, gelukkig. Voor complexere ontwerpen zijn deze pauzes zelfs cruciaal. Hoe groter en complexer de ontwerpogave, hoe meer tijd er nodig is. Wacht daarom niet te lang met beginnen. Dat je begint is veel belangrijker dan hoe of waar je begint.

Tijdens het proces gebeurt het nogal eens dat je de weg kwijt raakt. Problemen lijken te groeien doordat je er bewuste aandacht aan geeft. Dit hoort bij het proces en is dus geen reden tot paniek. Proberen, prutsen en ploeteren zijn een wezenlijk onderdeel van het ontwerpproces.

Tips voor je ontwerpproces

Ontwerpen is een complex proces. Als je ermee aan de slag gaat, kom je van alles tegen, er zijn allerlei valkuilen en blokkades. Door ervaring – van jezelf of van anderen – leer je je weg steeds beter vinden in het proces. Hier wat tips voor als je zelf gaat ontwerpen.

← Schetsen voor de Molentuin, Delft

- Denk goed na over de vraag: wat ga je ontwerpen? Zo voorkom je dat je straks een antwoord hebt op de verkeerde vraag. Tijdens het ontwerpen kun je je vraag altijd nog bijsturen.
- Voor verschillende stappen in het ontwerpproces heb je verschillende kwaliteiten nodig. Daarom kan het voordelen hebben om met verschillende mensen te werken tijdens het proces. Sommige mensen zijn goed in dromen of het omschrijven van een visie, andere meer in pragmatische onderdelen zoals analyseren of beslissingen maken.
- Deel je ontwerp regelmatig met anderen. Daardoor word je uitgedaagd om er een verhaal van te maken, waardoor het voor jezelf helderder wordt. Daarnaast helpen vragen en opmerkingen van anderen je tot een beter ontwerp te komen.
- Als je vastzit, kan het helpen om activiteiten te doen die niet veel

hersencapaciteit vragen, zoals wandelen, schoonmaken, fietsen of tuinieren. Dan kan je onderbewuste verder aan het ontwerp werken. Vaak plopt de oplossing dan ineens omhoog. De beslissende schets verschijnt nogal eens – schijnbaar vanuit het niets – op een servetje of een enveloppe.

- Zoek inspiratie: ga op excursie, lees boeken, luister naar inspirerende mensen, ontmoet andere ontwerpers.
- Observeer veel en vaak. Observeer niet alleen de context waarvoor je ontwerpt, maar ook je ontwerp, je ontwerpproces en jezelf.
- Wees je bewust van het proces. Denk goed na over je volgende stap. Zo ontwerp je je ontwerpproces.
- Evalueer je proces. Het beste werkt dat door je proces bij te houden en er af en toe op terug te kijken. Bewaar tekeningen en maak zo mogelijk foto's tijdens het proces. Een schetsboek kan

een handig hulpmiddel zijn hiervoor, je kan er later ook dingen in plakken.

- Geef je ontwerp een naam. Hierdoor gaat het veel meer leven. Ook belangrijke onderdelen van je ontwerp kun je een naam geven.

Tot slot

Je leert ontwerpen vooral door te ontwerpen, dus aan de slag! Je kunt van alles ontwerpen: je vakantie, een kerstkaart, je tuin, je droomhuis. En je leert er altijd van. Hoe vaker je ontwerpt, hoe beter je erin wordt.

Het volgende artikel in deze reeks gaat over: observeren en analyseren.

Meer informatie:

www.makingpermaculturestronger.net
www.permacultuur-magazine.eu/twaalf-ontwerpprincipes-holmgren

